

INLEIDING	9
VÓÓR #METOO: WE MAKEN ONSZELF WAT WIJS	12
HOE HASHTAGS DE WERELD PLOTS OP HAAR KOP ZETTEN	16
WAT NU?	20
1 WAT IS SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG?	25
SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG: DEFINITIES	30
DE BIOTOOP WAARIN SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG GROEIT EN GEDIJT	68
2 DADERS	87
MANNEN VERSUS VROUWEN	91
NATURE OF NURTURE?	93
WELKE MANNEN?	95
PORNO ALS TUTORIAL	97
SCHUILEN ACHTER STEREOTYPEN	99
VERKRACHTING EN VERGEVING	105
3 HOE LEGAAL TE FLIRTEN	109
FLIRTEN WEL, PESTEN NIET	112
FLIRTEN ZONDER SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG	117
SEKS ZONDER SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG	131
4 SLACHTOFFER. WAT NU?	143
SLACHTOFFERS	146
PARTNER, VRIENDEN OF FAMILIE	157
WERKGEVERS EN ANDEREN VERANTWOORDELIJK VOOR RISICOPLEKKEN	162
DADERS	167
5 PLEIDOOI VOOR SEKSUELE VEILIGHEID EN SEKSUELE GELIJKHEID	171
MEER INFORMATIE	181
NOTEN	182

De standpunten in dit boek binden enkel de auteur en niet het
 Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.

INLEIDING

#MeToo, #BalanceTonPorc, #YoTambién, #QuellaVoltaChe... In oktober 2017 kan je Twitter of andere sociale media niet openklikken zonder dat een van de varianten op de hashtag je confronteert met de alomtegenwoordigheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De wereld is in de ban van het schandaal rond Harvey Weinstein en vrouwen delen als reactie massaal hun eigen ervaringen. Amper een maand later kondigt in Vlaanderen Bart De Pauw zelf in een videoboodschap aan dat de openbare omroep VRT de samenwerking met hem stopzet wegens klachten van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De discussies ontspinnen zich in het publieke debat. Er zijn voor- en tegenstanders, mensen die de controverses zoeken en anderen die proberen om nuance te brengen.

Dit boek is de neerslag van mijn ervaringen als expert strafrecht in het domein van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het is geen boek over de schandalen, maar ik kan er ook niet volledig omheen. Want hoe dan ook: #MeToo en alle gebeurtenissen in de nasleep daarvan hebben de problematiek wél opnieuw in de schijnwerpers gezet. Wie dit boek leest begrijpt hopelijk beter wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is, hoe het zich voordoet, wat de omvang van het probleem is en in welke context het welig kan tieren. Ik hoop dat een beter begrip van dit schadelijke fenomeen ervoor helpt zorgen dat we het met z'n allen in de toekomst veel vaker kunnen vermijden. Een samenleving die gelijkheid predikt en veiligheid wil bieden is het aan zichzelf verplicht om minstens de ambitie te hebben om seksueel grensoverschrijdend gedrag uit te roeien.

VÓÓR #METOO: WE MAKEN ONSZELF WAT WIJS

#MeToo kreeg zo'n grote weerklank in onze samenleving dat ik hier graag even stilsta bij de vraag waarom dat zo was. De hashtag die wereldwijd viraal ging gaf een moment aan waarop een aantal illusies ontmaskerd werden. Het leek voor sommigen in de publieke opinie een bruusk en bruuw ontwaken uit een aantal illusies. Zo leefden er in de publieke opinie lang twee heel hardnekkige misverstanden die mee verantwoordelijk zijn voor het minimaliseren van het fenomeen. Illusies die ons ervan weerhielden het probleem de aandacht te geven die het verdient.

“ACH, HET IS ALLEMAAL ZO ERG NOG NIET.”

De eerste koppige illusie die mensen erop nahielden was dat het allemaal nogal meevalt met dat 'zogenaamde' seksueel grensoverschrijdende gedrag. Seksueel grensoverschrijdend gedrag werd in al zijn vormen sterk gerelativeerd: in frequentie, intensiteit én impact. Aan de basis van dat minimaliseren liggen verschillende oorzaken. Stereotypering is er daar zeker een van. Hardnekkige stereotypen over vrouwen en mannen en over de relatie tussen beiden bepaalden in grote mate onze kijk op de werkelijkheid: “Mannen zijn nu eenmaal mannen, daar kunnen ze toch niks aan doen?” Het is een mooi voorbeeld van hoe stereotypen gebruikt worden om afkeurenswaardig gedrag te minimaliseren. Die stereotypering speelt een belangrijke rol binnen de context waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag goed gedijt. En precies omdat het zo'n belangrijke factor is, ga ik hier in het eerste hoofdstuk van dit boek graag dieper op in.

Een andere oorzaak van al dat minimaliseren en relativeren is ongebreideld seksisme. Dan wordt de vraag “Mogen we nog man zijn, als je blieft?” uitgebreid met: “Waar klagen vrouwen eigenlijk over? Die tere zieltjes kunnen niks verdragen.” Een moderne, iets beschaafdere variant van Louis Majors “Wijven moeten niet zoveel complimenten maken”.¹ Seksisme is de overtreffende trap van stereotypering: vrouwen worden weggezet als minderwaardige, zwakke wezens. Als hun ervaringen, bezorgdheden en verwachtingen niet belachelijk gemaakt werden, werden ze minstens niet au sérieux genomen. Vrouwen werd op die manier het recht van spreken ontnegd en vrouwenproblemen verdienden niet echt de aandacht van beleidsmakers. Een mooi – of net heel lelijk – voorbeeld van hoe seksisme tot discriminatie leidt.

De mythe “het is allemaal zo erg niet” werd voornamelijk door mannen geformuleerd en in stand gehouden. Tot op zekere hoogte hoeft dat ook niet te verwonderen. Vrouwen worden nu eenmaal beduidend vaker slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bovendien hangt over het thema nog steeds een taboe dat erover praten moeilijk maakt. Als vrouwen dan toch durven spreken over hun ervaringen, lijken ze dat veel vaker, eerder en liever tegenover andere vrouwen te doen. Vrouwelijke slachtoffers hopen dat andere vrouwen zullen herkennen wat hen overkwam. Het is dus niet zo gek dat veel mannen minder in contact komen met de problematiek: de meeste mannen overschrijden geen grenzen en worden ook niet jaarlijks, maandelijks, wekelijks of dagelijks het doelwit van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het is dan ook perfect aannemelijk dat de problematiek voor mannen minder zichtbaar is dan voor vrouwen: hun levenservaringen verschillen op dit vlak doorgaans wel degelijk. Vanuit die optiek is het bijna logisch dat mannen minder goed kunnen inschatten hoe vaak het voorkomt en hoe groot de impact ervan op slachtoffers kan zijn. Ze ervaren zelden hoe zoiets een leven overhoop kan halen. En toch is het geen geldig excuus om de kop in het zand te steken.

“HET IS TOCH OVERDUIDELIJK WAT KAN EN WAT NIET KAN?!”

De tweede starre illusie stelt dat het allemaal zo klaar is als een klontje. De grens geeft als het ware licht: het onderscheid tussen wat kan en wat niet kan is evident. En in het verlengde daarvan ligt de illusie dat daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag herkenbaar zouden zijn. Ook die tweede illusie vloeit voort uit stereotiepe opvattingen. Velen denken bij de term ‘seksueel grensoverschrijdend gedrag’ meteen aan aanrandingen en verkrachtingen. Meestal nog aan de varianten waarbij een onbekende man zich in het holst van de nacht in een donker steegje of een park met extreem fysiek geweld aan een jonge vrouw vergrijpt. Ook daar spelen stereotiepe opvattingen een belangrijke rol. Stereotypen over het slachtoffer, de dader en het misdrijf. Zulke misdrijven komen voor, maar het leek de publieke opinie te ontgaan dat deze vorm van misdrijven geen representatief beeld geeft van wat er allemaal onder de termen ‘aanranding’ en ‘verkrachting’ valt. Bovendien gaat die publieke opinie eraan voorbij dat ook andere varianten van seksueel grensoverschrijdend gedrag, die nog veel frequenter voorkomen, problematisch zijn en dagelijks een impact hebben op het leven van slachtoffers. Zeker als het over grensoverschrijdend gedrag gaat dat buiten de stereotypen valt, bleek het voor de gemiddelde Vlaming plots veel minder duidelijk te zijn waar de grenzen liggen. #MeToo legde ook die nevel en mist bloot.

De realiteit is immers veel complexer. De tijd waarin er alleen sprake was van strafbare feiten wanneer een vrouw ondanks haar verzet met bruut geweld overmeesterd werd ligt gelukkig achter ons. Nog niet zo heel lang trouwens, want de wetswijziging waarmee het ontbreken van toestemming het doorslaggevende element werd om strafrechtelijk te kunnen spreken over een verkrachting, dateert nog maar van 1989. En als er al duidelijkheid is over waar de grens van het strafbare seksueel grensoverschrijdende gedrag ligt, dan is er in ieder geval veel minder duidelijkheid over de grens van wat moreel laakbaar, maar toch niet strafbaar is. Of met andere woorden, van wat op het vlak van seksueel getinte interacties kan shockeren of kwetsen, maar waar politie of justitie niet meteen een rol in heeft. Dat soort gedrag tolereren we als

maatschappij, niet omdat er op seksueel vlak een soort recht van de sterkste zou gelden, maar wel in het licht van een hogere maatschappelijke waarde, namelijk de menselijke vrijheid. Precies om als individuen vrij te kunnen zijn, mag niet alles in regels vastgelegd worden en moeten we nu eenmaal een aantal gedragingen van elkaar verdragen. Gedrag dat de ene onaangenaam of vervelend vindt, maar dat de andere wel vindt kunnen. Het doet natuurlijk wel allemaal de vraag rijzen: hoe moet je dan legaal flirten?

HOE HASHTAGS DE WERELD PLOTS OP HAAR KOP ZETTEN

#METOO

De weerklank van #MeToo is wereldwijd enorm. De vraag hoe de hashtag zulke proporties kon aannemen en waarom dat precies nu gebeurt, is minstens boeiend. Dat de slachtoffers van Weinstein er prachtig, vrijgevochten en geëmancipeerd uitzien speelt absoluut mee. Dat ook zulke vrouwen het slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen worden, bewijst hoe beklemmend de dynamiek waarin slachtoffers terechtkomen kan zijn. Die dynamiek kan slachtoffers als het ware in een houdgreep nemen. De combinatie van massa's 'high profile' slachtoffers en de niet te onderschatten kracht van sociale media maakt dat mensen wereldwijd gaan inzien dat ze zelf ook al slachtoffer werden. Plots beseffen mensen overal ter wereld dat ze ook al dingen meemaakten die onder de noemer #MeToo kunnen vallen. Of durven ze zich dat eindelijk te realiseren en voelen ze zich voldoende gesterkt om erover te spreken. De hashtag verzamelt ervaringen van heel uiteenlopend kaliber: er is nu eenmaal geen jury die beslist welke tweet of welke ervaring die ene hashtag al dan niet mag dragen. Het gaat om persoonlijke interpretaties. De hele #MeToo-'beweging' – want zelfs dat woord kan verwarrend zijn – is een heterogene groep van mensen die getuigen over gebeurtenissen die met seksualiteit te maken hebben en die hen eigenlijk niet hadden mogen overkomen. De ene twitteraar heeft het inderdaad over een gewelddadige verkrachting, maar twee tweets

verder staat een getuigenis van een vrouw wier baas in het bijzijn van klanten een vulgaire opmerking over haar maakte. Terwijl het bij Harvey Weinstein of enkele jaren geleden bij DSK² ging over feiten van ernstig fysiek seksueel geweld, werd in Vlaanderen het debat volop gevoerd naar aanleiding van 'de zaak-Bart De Pauw' en beschuldigingen van een ander kaliber. Toch hebben alle getuigenissen via #MeToo een duidelijke en gemeenschappelijke rode draad: "Er werd me onrecht aangedaan."

#WIJOVERDRIJVENNIET

In wat voorafging kwam #MeToo al een paar keer aan bod. Maar in België had deze hashtag een voorloper, namelijk #WijOverdrijvenNiet. De kiem van #WijOverdrijvenNiet was de column 'Mijn naam is niet Hey Sexy' van Yasmine Schillebeeckx. Ze schreef die column over seksuele straatintimidatie en cat calling – het naroeppen van vrouwen op straat – in 2015 naar aanleiding van de Internationale Vrouwendag. In De Morgen vertelde ze dat ze genoeg had van mannen die haar lastigvallen op straat. Onder de sprekende titel schreef ze hoe mannen voor haar onverstaanbare opmerkingen naar elkaar schreeuwden en hoe ze uit hun intonatie maar al te goed kon opmaken dat ze ongepaste, vieze opmerkingen over haar lichaam maakten: "Het zijn mannen als deze die je als vrouw het gevoel geven dat je lichaam aan hen toebehoort. Dat jij als vrouw alleen op de aarde gezet bent om er mooi uit te zien. Dat je bloedeigen lichaam altijd onderworpen zal zijn aan de mening en de blikken van mannen." Al snel volgden er tegenreacties, in de vorm van een column van Marc Didden bijvoorbeeld. Hij schreef: "Ik las ook hier en daar wat brieven van Juffrouwen Truttenbol die zich erover beklagden dat ze wel eens nagefloten worden door bronstige bouwvakkers die ook nog iets als '*Ciao bella!*' roepen. Hoe erg is dat, zeg?" Reden genoeg voor Schillebeeckx om opnieuw in haar pen te kruipen en vrouwen op te roepen om via de hashtag #WijOverdrijvenNiet seksistische ervaringen publiek te maken. Het resultaat was een mediastorm: vrouwen deelden massaal gebeurtenissen en de hashtag was binnen de kortste keren trending in België. Opvallend was dat ook heel wat mannen reageerden en erkenden dat ze zich niet bewust waren van de omvang van het probleem. Vooral de frequentie waarmee vrouwen met dat soort gedrag geconfronteerd werden, vonden heel wat mannen verrassend. Zo

ervoeren we in Vlaanderen in maart 2015 al eens de kracht van sociale media. #WijOverdrijvenNiet toonde toen al aan hoe verbindend het kan zijn wanneer mensen hun ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag delen. Het verhaal van #MeToo is gelijkaardig. Opnieuw worden naar aanleiding van een hashtag hevige debatten gevoerd over het – nog steeds – brandend actuele thema.

POLARISERING VAN HET PUBLIEKE DEBAT

Een van de grootste verdiensten van #WijOverdrijvenNiet en #MeToo is dat we meer met elkaar praten over seksualiteit en grensoverschrijdend gedrag. Zeker na de zaak-Bart De Pauw werd het thema in Vlaanderen een gespreksonderwerp in huiskamers, in de wandelgangen op het werk, op school, in verenigingen en op café. Wat dan weer minder bemoedigend is, is de sterke polarisering van het publieke debat. Als het ging over Bart De Pauw leek je op een bepaald moment maar over twee resolute keuzes te beschikken: je bent vóór de tv-persoonlijkheid en dan behoor je tot de non-believers, of je bent tégen en dan zit je in het kamp van de believers. Zo verdwijnt echter alle nuance uit het debat. Ik denk ook niet dat er één expert was die zich op dat moment over de schuld of onschuld van Bart De Pauw zou uitgesproken hebben. In eerste instantie kennen enkel diegenen die bij het onderzoek betrokken zijn, diegenen die de feiten meemaakten en Bart De Pauw zelf de realiteit. Als publiek hebben we echter sterk de neiging om vrij te spreken of te veroordelen, hoewel dat in se helemaal onze rol niet is. Akkoord, als samenleving hebben we het recht om het uiteindelijke resultaat van de gerechtelijke procedures te kennen. Dat is een fundamenteel principe van onze rechtsstaat. Maar zolang die gerechtelijke procedures niet afgelopen zijn, is het beter om onze collectieve drang tot oordelen wat in toom te houden. In tijden van crisis is het goed om te zorgen voor wat rust. Er zijn redenen waarom het gerecht niet over één nacht ijs gaat.

Ook de polarisering in de publieke opinie zakt uiteindelijk altijd weer wat weg, en op dat moment komt er ruimte vrij voor nieuwe vragen. Worden – vooral bekende – daders niet te zwaar aangepakt doordat hun zaak uitgebreid aan bod komt in de media? Hoe moeten de klassieke media over dergelijke zaken berichten en hoe verhoudt zich dat dan tot

de berichtgeving via sociale media? Kan wie ooit ontmaskerd werd voor seksueel grensoverschrijdend gedrag nog een maatschappelijke rol van betekenis spelen? En hoe moeten we omgaan met het levenswerk van bekende of belangrijke personen die van hun voetstuk vielen?

“MAG ER NU NIETS MEER?”

Een verwijt dat je vaak hoort en leest, is dat #MeToo alles op een hoopje gooit. En inderdaad, de hashtag zet verhalen over een vreselijk gewelddadige verkrachting en een ongepaste opmerking op het werk naast elkaar. Het spectrum van #MeToo is ontzettend breed, maar dat betekent niet dat de hashtag geen nuances toestaat. De waarde van een getuigenis staat los van de ernst van de aangeklaagde feiten. Elke getuigenis bewijst dat iemand iets overkwam wat zij of hij als onrechtvaardig heeft ervaren.

Wat wel klopt is dat je niet elke #MeToo-gedraging op eenzelfde manier kan aanpakken. Dat is nochtans wel de gedachtegang die aan de basis van die kritiek ligt. Er de onhandige flirter bij sleuren als man die nu ten onrechte gevisieerd wordt door #MeToo en de naweeën van de beweging, is intellectueel oneerlijk. Natuurlijk is flirten soms een onhandige en ongemakkelijke bedoening, maar het verschil met seksueel grensoverschrijdend gedrag is best wel groot. Het kan wel helpen om informatie te verstrekken dat het belangrijk is om de reactie van de andere correct in te schatten en dat wederzijdse toestemming in volgende fases van de kennismaking altijd centraal moet staan. Dat soort inzichten kan helpen om het flirten weer op het juiste pad te brengen.

WAT NU?

#MeToo schudde de samenleving wakker. Blijkbaar hadden we dat nodig om in te zien hoe vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt. Hoe alledaags deze vorm van seksisme in feite is. De hashtag was essentieel om aan te tonen dat het fenomeen zich niet beperkt tot incidenten op het openbaar vervoer of alleen voorkomt in bedrijven waar een macho-cultuur heerst. De illusie werd doorprikt dat het een verschijnsel is dat zich beperkt tot grootsteden of dat alleen sommige allochtone mannen grenzen zouden overschrijden. Het valt niet langer te ontkennen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag zich in alle lagen van de bevolking, in allerlei gedaantes, quasi overal en eender wanneer kan voordoen.

GEBREK AAN KENNIS, OVERSCHOT AAN VERWARRING

Maar het doorprikken van die illusies leidt tot onzekerheid en verwarring. Kennis over seksueel grensoverschrijdend gedrag blijkt al bij al weinig verspreid te zijn in de samenleving. Dat is meteen ook de reden waarom velen zich ongemakkelijk voelen bij het schandaal dat uitbrak rond Bart De Pauw. Vóór dat schandaal kon je je nog enigszins verschuilen achter de mythe die we eerder al aanhaalden, namelijk dat het wel duidelijk is wat kan en wat niet kan. Een illustratie: het is duidelijk dat een gewelddadige verkrachting waarbij een onbekende een vrouw bespringt en haar de kleren van het lijf ruikt niet kan. Daar bestaat geen discussie over. Onderzoek toont echter aan dat verkrachtingen waarbij het slachtoffer en de dader een voorgeschiedenis hebben, waarbij ze elkaar op de een of andere manier al kennen, veel couranter zijn. Dader en slachtoffer kunnen vrienden zijn of collega's, of zelfs partners. Op het

moment dat een schandaal uitbreekt redeneren we echter met z'n allen vanuit het stereotiepe beeld. We hebben het idee dat het duidelijk is wat kan en wat niet kan, maar ook dat het duidelijk is wie verkrachters zijn en wie niet. Dat een charmante man plots beschuldigd wordt van onaanvaardbaar en grensoverschrijdend gedrag, valt niet te rijmen met dat stereotiepe beeld. Het wringt. Voor veel mensen is dat confronterend.

Wat zou kunnen helpen is een beter inzicht in wat seksueel grensoverschrijdend gedrag nu werkelijk is. In het eerste hoofdstuk van dit boek probeer ik die kennis op twee manieren te vergroten. Enerzijds schets ik aan de hand van Europees onderzoek welke gedragingen slachtoffers ervaren als seksueel grensoverschrijdend gedrag en hoe vaak dergelijke gedragingen voorkomen. Anderzijds, in een tweede deel van het eerste hoofdstuk, door duidelijkheid te verschaffen over seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een juridische context. Om dit goed te kunnen begrijpen, is een voorafgaande schets van de historische context op haar plaats. Onze manier van denken over en kijken naar seksueel grensoverschrijdend gedrag kende namelijk een belangrijke evolutie. Het begrip 'individuele toestemming' krijgt daarin een prominente plek. In het derde en laatste deel van dat eerste hoofdstuk komt de biotoop aan bod waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag ontstaat en groeit. Een deel waarin stereotypes een belangrijke rol spelen. Omdat ze de werkelijkheid vereenvoudigen. En dat kan soms wel nuttig zijn, maar in deze context zijn stereotypen vooral schadelijk. Zowel voor vrouwen als voor mannen.

DE VERWARRING VOORBIJ

Het gebrek aan kennis over seksueel grensoverschrijdend gedrag draagt bij tot de algemene staat van verwarring die momenteel op het thema rust. Nogal wat mannen lijken niet goed meer te weten hoe ze zich tegenover vrouwen moeten gedragen in de seksuele context: "Wat mag er nog en wat niet? Help!"

Mensen begonnen hun eigen gedrag onder de loep te nemen. Vooral vanuit het besef dat je ook per ongeluk en/of onbewust gedrag kan stellen dat een ander als grensoverschrijdend ervaart. Vanuit het besef dat je misschien wel onwetend anderen kan kwetsen of schaden. Dat

beseft vormt de kiem van het boek dat u nu in handen hebt. Maar het is niet mijn ambitie om een boek te schrijven over seksuele etiquette. De invalshoek voor dit boek werd me in de schoot geworpen toen de Universiteit van Vlaanderen me vroeg om uit te komen leggen hoe je iemand ‘juridisch verantwoord kan verleiden’.

Als strafrechtsspecialist hou ik me vooral bezig met gedrag dat absoluut niet toelaatbaar is. Ik ben dus gespecialiseerd in wat je op basis van het strafrecht vooral niet mag doen. Vanuit die rol analyseer ik per definitie gedrag dat zich al gesteld heeft, a posteriori. Maar de discussies en gesprekken na #MeToo hebben me doen beseffen dat dit niet volstaat als ik mijn steentje wil bijdragen in het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor de Universiteit van Vlaanderen zette ik dan ook de zaken op hun kop. En dit boek gaat verder op deze ingeslagen weg. Ik kan niet zeggen welke aanpak ‘werkt’ om een vrouw te versieren of welke gedragingen in een bepaalde context een goed idee zijn. Wel kan ik verduidelijken wat niet mag. Omdat het gedrag is dat strafbaar is. In die gevallen kan er maar weinig discussie over bestaan: zolang de wetgever het strafrecht niet aanpast, is het ontoelaatbaar gedrag waar in principe een maatschappelijke sanctie op moet volgen. Maar ik wil het in dit boek ook hebben over gedrag dat niet strafbaar is maar misschien wel moreel afkeurenswaardig. En over de vraag welke gevolgen dat soort gedrag mag of moet krijgen. Ik begeef me daarbij ver uit mijn comfortzone en ik wil dus zeker niet beweren dat met dit boek het laatste woord daarover gezegd zal zijn. Integendeel, u mag dit boek beschouwen als een uitdrukkelijke uitnodiging om het gesprek daarover te blijven voeren. Als ik iets geleerd heb in die vele jaren nadenken over seksueel grensoverschrijdend gedrag, is het dat een groter bewustzijn over grenzen tot meer respect voor die grenzen leidt.

Dus dat probeer ik in dit boek te doen: bijdragen tot het bewustzijn over grenzen. Ik wend me daarbij niet alleen tot het publiek dat ik gewoon ben. Tot studenten, collega-juristen en slachtoffers wend ik me quasi dagelijks. Studenten probeer ik onder te dompelen in de realiteit van het seksueel strafrecht. Met collega-juristen discussieer ik over het kwalificeren van bepaalde gedragingen en de rol van het strafrecht. En slachtoffers probeer ik woorden aan te reiken waarmee ze de dingen die

hen overkomen zijn kunnen benoemen. Hier hoop ik op een breder doelpubliek. Ik richt me doelbewust ook naar wie het risico loopt om ooit iemands grenzen te overschrijden. Want wie echt verandering wil, helpt mee voorkomen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. En dat houdt in dat je potentiële daders helpt om geen dader te worden, a priori. Want zij zijn de enigen die écht en rechtstreeks kunnen verhinderen dat grenzen overschreden worden.

De woorden ‘dader’ en ‘slachtoffer’ zijn schering en inslag in dit boek. En daar maak ik graag een kleine, maar belangrijke kanttekening bij. Want precies omdat ik heel vaak werk rond thema’s waarop een taboe rust, ben ik me erg bewust van de gevoeligheid voor bepaalde woorden. Iemand reduceren tot een kenmerk is nooit een goed idee. Wie kinderen opvoedt, kan hen ook beter zeggen dat ze stoute dingen doen dan dat ze stoute kinderen zijn. Voor daders en slachtoffers geldt eigenlijk precies hetzelfde. Een genuanceerde aanpak vraagt een genuanceerde kijk op mensen. De termen ‘dader’ en ‘slachtoffer’ hebben geen oog voor het complexe geheel van aspecten dat hen mens maakt. Ze gaan voorbij aan de gelaagdheid van de realiteit. Gereduceerd worden tot je slachtofferschap is problematisch, herleid worden tot je daderschap evenzeer. Alleen moet ik ook nog vlot kunnen vertellen en wil u graag vlot lezen. Daarom kan ik de termen ‘dader’ en ‘slachtoffer’ niet zomaar schrappen en zal u ze dus wel regelmatig tegenkomen in dit boek.

Tot slot geef ik ook even mee waar dit boek niet over zal gaan. Dit boek gaat niet over seksueel misbruik van minderjarigen, en ook niet over incest. Dat zijn twee aparte problematieken, met een eigen strafrechtelijk kader. Ik ga ook niet in op de uitdagingen die te maken hebben met een normale seksuele ontwikkeling van jongeren en de manier waarop de wetgever daar op een goede manier mee kan omgaan.